

МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИТРАТ НА ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Грицай О.І.

Національний університет "Львівська політехніка"

Значення інноваційної діяльності підприємства дуже велике, оскільки саме така діяльність зумовлює його технічний розвиток і, як наслідок, фінансово-економічну заможність. Без високотехнологічного виробництва неможливо в сучасних умовах глобалізації випускати конкурентоздатну продукцію (роботи, послуги). Виходячи з цього, особливої актуальності набувають проблеми ефективності інноваційних процесів та обґрунтування інноваційних рішень. Виникає необхідність вибору критеріїв та методів, за допомогою яких визначають ефективність і які є економічними індикаторами прийняття відповідного рішення в сучасних умовах.

Інноваційний процес багатошаблевий, і працею учасника кожного шабля створюється інноваційний продукт, реалізований на останньому (заключному) шаблеві в сфері його використання (застосування, споживання). Саме в цій, кінцевій сфері утворюється економічний ефект, що тією чи іншою мірою належить усім його творцям. І, природно, виникає проблема визначення такої частки (дольової участі). Існують, на жаль, об'єктивні причини, що серйозно утруднюють розв'язання цієї важливої проблеми.

По-перше, результати інноваційної діяльності в багатьох випадках проявляються в окремих сферах — у кінцевого споживача інноваційного продукту.

По-друге, ці результати розробник нової техніки змушений очікувати протягом тривалого часу, іноді роками.

По-третє, результати одного інноваційного проекту часто використовуються для різних організаційно-технічних заходів й, навпаки, при здійсненні одного організаційного заходу часто використовуються результати кількох інноваційних проектів.

По-четверте, окремі нові елементи, що підлягають обґрунтуванню, використовуються в комплексному продукті разом з іншими інгредієнтами, що також ускладнює локалізацію загального ефекту.

Погляди науковців на методику розрахунків економічної ефективності неоднозначні [1], [2], [3], [4], [5].

Для того, щоб виконувати порівняння за певними критеріями, потрібно мати у своєму розпорядженні певну кількість альтернатив, кожна з яких може бути базою порівняння, насамперед для розрахунку економічного ефекту. При цьому чим більшим буде набір варіантів, тим більше буде шансів на успіх обґрунтування інновації [1, с.8].

Оцінка ефективності інноваційних процесів повинна враховувати їх новизну, перспективність, прогресивність, ступінь ймовірності успіху. Частина науковців стверджує, що ці фактори неможливо оцінити у вартісному вимірі, тому найбільш доступним є експертне оцінювання за допомогою системи зважених бальних оцінок. Цей метод ґрунтується на таких положеннях: кожному науковому результату присуджується певна кількість балів; враховується значимість очікуваного окремого результату за допомогою пропонованого коефіцієнта важливості; під час оцінки наукової результативності підсумовується сума балів по кожному окремому виду наукового результату, яке перемножується на відповідне значення коефіцієнта важливості. Перевага має та науково-дослідна робота, яка набирає найвищий сумарний бал [2, с. 199].

Так, автором роботи [3, с. 129] запропоновано змішаний метод визначення економічної ефективності інноваційного проекту. При цьому враховуються всі витрати, які беруть участь у створенні продукції, необоротні активи всією вартістю й оборотні, які

мають зробити повну кількість оборотів за розрахунковий період. Такий підхід дає можливість урахувати нерівномірність результатів і витрат по роках та дію фактора часу.

Інші автори, зокрема сучасної української економічної енциклопедії вважають, що оцінювання заходів, спрямованих на прискорення науково-технічного прогресу повинно базуватися на використанні узагальненого критерію народногосподарської ефективності нової техніки на підставі показника річного економічного ефекту. Останній при впровадженні нових техніко-технологічних рішень повинен обчислюватись зіставленням приведених витрат на замінювану (базову) та нову техніку [4, с. 511].

Деякі дослідники пропонують в якості критерію економічної ефективності застосовувати прибуток, адже в сучасних умовах суб'єкти господарювання прагнуть до його максимізації. Вони категорично стверджують, що «В рыночной экономике критерием для определения экономической эффективности может выступать только прибыль» [5, с. 74]. Проте не можна погодитися з таким безальтернативним твердженням. Ми вважаємо, що в багатьох випадках для визначення кращого варіанта техніки саме «витратний» підхід може забезпечити більш об'єктивні результати розрахунків. Так, особливістю технології виробництва деталей у машинобудуванні є те, що на багатьох технологічних операціях можуть використовуватись по декілька альтернативних агрегатів. Для вибору найефективнішого із них прибуток не може слугувати критерієм ефективності. Це пояснюється тим, що виконуючи окрему операцію, агрегат не виробляє кінцеву продукцію і визначити частку прибутку, отриманого за його участі у виробничому процесі, є проблематичним. Тому в таких випадках в якості критерію ефективності треба використовувати не прибуток, а приведені витрати. Такий же підхід повинен бути і при визначенні економічної ефективності окремих технологічних процесів. Враховуючи те, що окремий технологічний процес є складовою технології виробництва продукції і тому визначити частку прибутку, яку обумовлює саме цей технологічний процес неможливо. Розраховувати економічну ефективність інноваційних процесів машинобудування доцільно виходячи не із прибутку, а використовуючи в якості критерію ефективності приведені витрати. Загальний економічний ефект від застосування інноваційного технологічного процесу слід визначати з урахуванням всього комплексу факторів, які притаманні цьому процесу і впливають на кінцевий результат.

Потребує подальшого вивчення практичне застосування «витратного» підходу до оцінки ефективності інноваційних процесів за даними діяльності машинобудівних підприємств.

1. Чирков В.Г. *Обгрунтування техніко-економічних заходів. Методичний посібник для пром. підприємств.* — К.: Фенікс, 2007. — 148 с.
2. *Управление исследованиями, разработками и внедрением новой техники.* Под ред. В.А. Трапезникова. М., «Экономика», 1977, 287 с. (з кранового)
3. Салига К. С. *Методи визначення абсолютної ефективності інвестицій в інноваційні проекти / Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», Випуск 2(7), Харків – 2009, С. 128-136*
4. *Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1* / [ред. кол.: В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. — К.: Видавничий центр «Академія», 2000. — 864 с.
5. Матусевич Г.Г. *Инновационная деятельность и оценка эффективности научных исследований / Г.Г. Матусевич, А.П. Бойко, О.Н. Бондаренко // Экономика и управление. — 2009. — № 2 – 3. — С. 73 - 80.*